

אוניברסיטת בר-אילן

ניתוח רכיבי תיווך באינטראקציה לימודית, המתקיימת בין תלמידים הלומדים בצוותא, בבית ספר על יסודי, באמצעות הוראה מרחוק

אורית שמיר

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך
בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

התשע"ח

רמת גן

אוניברסיטת בר-אילן
בית הספר לחינוך
הספרייה

נ"פ הוראת המחבר
לעין בספרייה בלבד!
לא להשאלה ולא לצילום

31.10.20 38

אוניברסיטת בר-אילן
הספרייה

עבודה זו מוגשת על ידי זכויות יוצרים
This work is protected by copyright

תקציר

תאוריות העוסקות בהוראה ובלמידה מרחוק (Garrison, 2000; Holmberg, 2007; Moore, 1981; Wedemeyer, 2013; Offir, 2006; Offir & Lev, 2000;) וכן ממצאי מחקרים שערכו אופיר (Offir, 2006; Offir & Lev, 2000;) וחוברים נוספים (Emma, 2006; Offir, Lev, Lev, Barth, & Shteinbok, 2003, 2004; Ross, 2013; Rovai, 2002; Weimer, 2013; Garrison, Anderson, & Archer, 2000;) מצביעים על כך שסביבות הוראה-למידה מרחוק, מגבילות את קיומם של גורמים פדגוגיים חשובים בלמידה (Allen & Seaman, 2006; Carroll-Barefield, Smith, Prince, & Campbell, 2005). על מנת לנסות להתגבר על המגבלות הפדגוגיות של סביבות הוראה ולמידה מרחוק, עולה הצורך לעצב מחדש תהליכים, שיטות הוראה, וכן את תפקידי המורים והתלמידים (Harasim, 1993; Muri-Herzig, 2004; Offir, 2010).

המחקר הנוכחי נועד לבחון שיטת הוראה המיועדת להתמודד עם המגבלה הפדגוגית של החסר בנוכחות המורה המלמד בכתה בסביבת הוראה מרחוק, באמצעות פיתוח מודל ייחודי של למידה שיתופית בכתה. על פי המודל המוצע, התלמידים הלומדים בזוגות, בבית ספר על יסודי, משמשים כמורים מתווכים זה לזה, על בסיס היכרותם עם גישת הלמידה המתווכת ומרכיביה. המודל יתווך להוראה מרחוק באמצעות לימוד בצוותא המוצע במחקרנו, מבוסס על התיאוריה החברתית של ויגוצקי (Vygotsky, 1929, 1962, 1978) ועל התיאוריה של כושר ההשתנות הקוגניטיבי מבני והתנסות בלמידה מתווכת של פוירשטיין, רנד והופמן (Feuerstein, Rand & Hoffman, 1979) ופירשטיין רנד, הופמן ומילר (Feuerstein, Rand, Hoffman & Miller, 1980). תיווך זה כולל חמישה תהליכים עיקריים: תיווך לכוונה והדדיות, תיווך למשמעות, תיווך להרחבה, תיווך לתחושת מסוגלות ויכולת ותיווך לוויסות התנהגות שנמצאו חיוניים בסביבות הוראה ולמידה מרחוק (Garrison, Aiello, Cascio, Ficarra, Messina, & Severino, 2011; Anderson, & Archer, 2000; Heum, Cho, & Joon Kim, 2013; Hodges, 2005; Wang & Wu, 2008; Zhang, Duan, & Wu, 2001).

מטרת המחקר הייתה לבחון את יעילותה של גישת הלמידה המתווכת בשיפור איכות תהליך ההוראה-למידה וזיקתה להישגים הלימודיים של תלמידים אלו. שאלת המחקר הייתה באיזו מידה תסייע תכנית ההכשרה לתלמידים בקבוצת ההתערבות להשתמש ברכיבי התיווך בעת האינטראקציה הלימודית וליעל את תהליך ההוראה-למידה המתקיים ביניהם, והאם קיימת זיקה בין הכשרת התלמידים בגישת הלמידה המתווכת לבין הישגיהם בלימודים.

במחקר הנוכחי הוצעו שתי השערות מחקר:

1. בקרב תלמידים בקבוצת ההתערבות הלומדים בצוותא, אשר יקבלו הדרכה בגישת הלמידה המתווכת יהיה תהליך ההוראה-למידה יעיל יותר בהשוואה לתלמידים הלומדים בצוותא, אשר לא יקבלו הדרכה בגישת הלמידה המתווכת. השערה זו נחלקה לשתי השערות משנה:

א. בקרב תלמידים אשר יקבלו הדרכה בגישת הלמידה המתווכת תימצא שכיחות גבוהה יותר של רכיבי התיווך באינטראקציה הלימודית בהשוואה לתלמידים אשר לא יקבלו

הדרכה בגישת הלמידה המתווכת.

ב. בקרב תלמידים בקבוצת ההתערבות אשר יקבלו הדרכה בגישת הלמידה המתווכת יימצא שימוש בכל חמשת רכיבי התיווך ברמות שונות. מנגד, בקרב תלמידים בקבוצת ההשוואה אשר לא יקבלו הדרכה בגישת הלמידה המתווכת יימצא הרכב שונה של שימוש ברכיבי התיווך.

2. בקרב תלמידים הלומדים בצוותא, אשר יקבלו הדרכה להוראה מתווכת, יימצאו הישגים לימודיים גבוהים יותר בהשוואה לתלמידים הלומדים בצוותא, שלא יקבלו הדרכה להוראה מתווכת.

המשתתפים במחקרנו מנו 26 תלמידים בנים, הלומדים בארבע כתות (שתי כתות ט' ושתי כתות י') בבית ספר על יסודי שש שנתי ממ"ד במרכז הארץ. משתתפי המחקר חולקו לשתי קבוצות אשר למדו באמצעות הוראה מרחוק: קבוצת התערבות וקבוצת השוואה. בכל אחת מן הקבוצות נכללו תלמידים מכתות ט' ומכתות י'. חלוקת התלמידים לזוגות הלומדים בצוותא נערכה באופן אקראי. קבוצת ההתערבות קיבלה תכנית הכשרה בגישת הלמידה המתווכת וקבוצת ההשוואה לא קיבלה תכנית הכשרה כלשהי.

תכנית ההכשרה להקניית גישת הלמידה המתווכת לתלמידים הלומדים בצוותא נערכה בשני שלבים: א. שלב הקניית הידע של עקרונות גישת הלמידה המתווכת ומרכיביה. ב. שלב אימון במיומנויות לצורך יישום רכיבי התיווך באינטראקציה.

במחקר נעשה שימוש בכלי מחקר איכותניים ובכלי מחקר כמותיים: 1. ראיון חצי מובנה. 2. הקלטות. 3. שאלון המוטיבציה MSLQ. 4. מבחן הישגים בקורס ההוראה מרחוק. 5. הישגים לימודיים במקצועות ההומניים והמדעיים בתחילת מחצית שנת הלימודים ובסיומה.

משתני המחקר היו: **משתנים בלתי תלויים**: קבוצות מחקר: א. משתתפים שקיבלו הדרכה בגישת הלמידה מתווכת ב. משתתפים שלא קיבלו הדרכה בגישת הלמידה מתווכת. **משתנים תלויים**: 1. רכיבי התיווך: מיקוד (כוונה והדדיות), משמעות, הרחבה, תחושת מסוגלות ווויסות התנהגות (קליין וסובלמן, 2010). 2. הישגים בקורס ההוראה מרחוק. 3. הישגים לימודיים במקצועות ההומניים והמדעיים בתחילת מחצית שנת הלימודים ובסיומה. **משתנים מפוקחים**: מוטיבציה – על פי ארבעת המדדים שנקבעו במבחן ה-MSLQ – מוטיבציה פנימית, מוטיבציה חיצונית, חשיבות המטלה, מסוגלות עצמית.

ממצאי המחקר הצביעו על כך שקיים הבדל מובהק בשכיחות ההופעה של חלק מרכיבי התיווך לפי קבוצות המחקר. עוד נמצא כי בקרב תלמידים הלומדים בצוותא, אשר קיבלו הדרכה ללמידה מתווכת נמצאו הישגים לימודיים גבוהים יותר בהשוואה לתלמידים הלומדים בצוותא, שלא קיבלו הדרכה להוראה מתווכת.

ממצאי המחקר יוסיפו ידע לתיאוריית כושר ההשתנות הקוגניטיבית וההתנסות בלמידה מתווכת ולידע הקיים בתחום הלמידה השיתופית המתקיימת בקבוצות קטנות בסביבות הוראה מרחוק.

תרומתו של המחקר המוצע עשויה להיות בפיתוח כלי ללמידה מתווכת בזוגות להוראה-למידה בצוותא, בסביבות הוראה מרחוק, שמשולבים בו עקרונות הלמידה המתווכת ושמטרתו שיפור יעילות הלימוד והתפתחותם הקוגניטיבית של הלומדים. עקרונות התיווך עשויים לסייע להתגבר על הקשיים הכרוכים בלמידה בסביבות הוראה-למידה מרחוק על ידי שיתוף בלמידה המתקיים בין שניים: הלומד והמלמד, אשר מתחלפים בתפקידם במהלך האינטראקציה הלימודית ומביאים לידי ביטוי במהלך האינטראקציה עם זולתם את השימוש ברכיבי התיווך. שימוש במרכיבים אלו בעת האינטראקציה הוכח כמקדם התפתחות רגשית וקוגניטיבית וכמסייע ללומדים להגיע להישגים לימודיים גבוהים יותר ולשפר את יכולתם ללמוד ביתר יעילות במצבי למידה שונים בעתיד.